

ՀԱՅ. ԳՈՄԻՆԻԿԵԱՆ ՄԱՏԵՆԱԳԻՏԱԿԱՆ

ԾԱՆՕԹԱԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

(Շարունակութիւն տես բազմ. 1922 Յունուար. էջ 19)

§ 3. — Էդ. Յովհաննէս Փղորինուսցի.

Պէտք չէ նոյնացնել ժամանակակից եղ. Յովհ. Փղորինուսցւոյ հետ՝ որ կրտսեր Եղբարց կարգէն էր և կը բնակէր Դաւրէժի վանքը:

Նախ ծառայ էր Բար. եղբարց, յետոյ աշխատարկ եղբարց զգեստը կ'առնու, և սրբութեամբ ամենուն բարի օրինակ կ'ըլլայ: Հոգւոց փրկութեան եռանդով վառուած կ'ուզէ ազգերու մէջ շրջուն քարոզել. ուր քահանայ ձեռնադրուելով երեք լեզու կը սորվի և մեծ ազդուութեամբ խօսելով արեւելեան ժողովրդոց՝ շատերը կը դարձնէ Հուսկ յետոյ Յովհ. Իբ. Պապը, Զմլուհնոյ եպիսկոպոսական աթոռը Թիֆլիզ փոխադրելով, հոն առաջին եպս. կը կարգէ զինքը 9 Ապրիլ, 1330ին, քստ կոնդակագրի Բար. կարգին Բ. էջ 186, որ այն ատեն յԱրեւմուտս էր և Աւինիոնէն Արեւելք երթալով կ'ուղղուի Թիֆլիզ: Ուրիշ կոնդակէ մ'ալ կ'իմանանք (որով իրեն յաջորդ կը կարգուէր եղ. Բերդաշատս Փողէթթի) որ մեռաւ 1348ին:

Կալանոս Յովհաննու համար կ'ըսէ. « Եր. Բարթողիմէոսի ընկերներէն մին էր, ինչպէս յայտնի է նոյն եղ. Յովհաննէսէն թարգմանուած գրքէ մը՝ որուն վերջը այս ալ նշանակուած է »:

Իր գրական գործունէութեան վրայ յայտնի միակ վկայութիւնը գոր ունինք: Անուշտ սերտ յարաբերութիւն մ'ունեցած պիտի ըլլայ Քոնստանդին և իր ընկերներուն հետ, վասն զի Միաբանողաց կարգն հաստատուելէ վերջ՝ ասոր առջև ուխտեցին Յովհաննէս և իր ընկերակիցները: Բայց դժուար է սահմանել թէ երբ անոնց հետ միասին էր: Եւ ոչ ալ անկարելի կը թուի որ

Քոնստանդին դարձէն առաջ Եր. Բարթողիմէոսի հետ Պարթեաց սահմաններուն մէջ աշխատած ըլլայ, սակայն 1330-33 հագիւ կրնար Քոնստանդին միաբանութեան մէջ միասին ապրիլ, վասն զի 1329ին յԱրեւմուտս էր, և անկէ դառնալուն՝ (1330) ճամբորդեց ոչ Հայաստան, այլ Է վրաստան՝ ուր եպիսկոպոսական աթոռ շնորհուած էր իրեն. և շատ հաւատարի չէ որ նախ Քոնստանդին զացած ըլլայ, որովհետեւ Թիֆլիզի աթոռը նոր էր և թեմն ալ ի հիմանց հաստատուելիք: — Հաւանաբար վերջէն եկաւ Քոնս, շուրջ 1336 կամ 37ին, ուր առաջին Միաբանողաց ուխտել տուաւ. և այն ատեն կրցաւ գրել վերոյիշեալ գիրքը՝ եթէ կալանոս սխալմամբ ասոր չի վերագրիր ինչ որ Յովհ. Անկլուսին կամ ուրիշ Յովհաննէսի մը պէտք էր՝ հասկցուի:

Դ.

ԵՐ. ԲԱՐԹՈՂԻՄԵՆՈՍԻ ԲՆԻԿ ԸՆԿԵՐՆԵՐՈՍ

§ 1. — Յովհաննէս Քոնստանդին.

Յովհաննէս Աբբայ, ծնունդ Քոնստանդին, նախկին և ամենահաւատարիմ գործակիցն եղաւ Բարթողիմէոսի ու վերջէն հայր և հիմնադիր Միաբանողաց: Քոնստանդին զանազան տեղեր կան, արեւմտեայց ստէպ կը շփոթեն զանոնք: Մեր Քոնստանդինն ալ մօրեղբոր՝ Գէորգայ ստացուածքն էր: Երնջակ գաւառին մէջ. սա մօտակալ նշաւ նաւոր վանքին բարերարն եղաւ, եթէ ոչ հիմնադիրը: Յովհաննէս իր սրբազան ուսումնեքն աւարտեց Էսայի Նշեցի մեծ վարդապետին քով, և յետոյ արքայ կարգուեցաւ այդ վանքին:

Մարաղայի մէջ Բարթողիմէոսի և ա- նոր ընկերներուն հայ լեզուն սորվեցուց (1328-29)։ Կ'ըստի թէ այդ ատենները հայերէն գիրը մ'ալ յօրինեց իղճի դի- պլոմաներու վրայ և Եր. Բարթ-ի հետ Գիրք եօրե խորհրդոց և ուրիշ գրութիւն- ներ թարգմանեց լատիներէնէ։ Նոյնպէս ինքը սրբագրեց Քոնստի ժողովին հրաւիրող շրջարեբականին ոճն ու լեզուն, և Ս. Թովմ. Ագուինացւոյն գրուածքներէն Քրիս- տոսի մի անձին և երկու ընտելեանց վրայի ճառերը Եր. Բարթողիմէոսի հետ հայա- ցուց։ Կալանոս կը պահէ նաև մեր շատ անգամ յիշած Յովհաննու մէկ հայերէն նամակը, որ այդ միութեան ծագումն ու Միաբանողաց կարգին սկիզբը կը պատ- մագրէ։ Իրեն ընծայուած փոքր գրութիւն- ները կորսուած կը համարին Սումալ և Նիւման. բայց Վեննայի Միխիթ. գրաստունը կը պահէ այդ ցերեպանութիւնը որ Քա- ռոզող Եղբարքն ուսուցանելու համար շա- րադրած էր։

Կալանոսի մէջ բերած նամակը ժամա- նակաւ իրր նախարան զրուած է Ս. Օ- գոստինոսի կանոններուն և Քարոզող (լա- տին) եղբարք Սահմանադրութեան։ Այդ կանոնաց և Սահմանադրութեան թարգմա- նութիւնն ալ, ամբողջպէս կամ մեծ մա- սամբ, Յովհաննու կը պարտինք՝ Եր. Բար- Թողիմէոսի աջակցութեամբ, զոր Կալանոսի ատեններն ու անկէ դեռ դար մըն ալ վերջ, կը գործածէին հայ տեղացի եղբայրները։ Գրչագրաց մէջ պահուած ուրիշ գրուածոց մասին՝ իբր թարգմանիչ չի յիշուիր ինք, բայց ստեպ կը հանդիպինք որ Յովհաննու խնդրանքով թարգմանութիւններ եղած ըլլան։

Նա մինչև վերջին շունչը գրեցրու մէջ ասրած պիտի ըլլայ։ Վատիկանու Գրչա- գրին համեմատ մեռած է 6 Յունուարի և ընդհանուր պարունակութենէն՝ թուի թէ 1347ին։

§ 2. — Յակոբ Թարգման.

Ընկեր Յովհ. Քոնացւոյն և հաւասա-

րապէս գովուած հեղինակներէն։ Առանձինն կամ ձեռնառուութեամբ այլոց՝ այնքան գոր- ծեր թարգմանեց որ առաւելութեամբ մը թարգման ըսուեցաւ։ Ներկայ էր Քոնայ ժողովոյն և վարդապետաց կարգին մէջ երկրորդը նշանակուած է՝ Յովհաննու նման երեւելի աստուածաբան ըլլալով։ Վերջէն մտած է ոչ թէ Միաբանողաց այլ Քարոզ- չաց կարգին մէջ, ինչպէս կը հետեի ասկէ՝ որ շատ գրչագրաց մէջ Քոնացիք գինքը յայտնապէս Դոմինիկեան (լատին) ընտա- նեաց կը վերագրեն։ Տեսանք արդէն որ թարգ- մանած էր Պետրոս Արագոնացիին Յգ. Առա- քինութեանց, Յգ. Աստուածաբանութեան (ըստ Ղարամանցի կարծիքին) և Յգ. Մոյոս- րեանց ճառերը և Քարոզները. Եր. Բար- Թողիմէոսի Յգ. Վեցորեայ արարչութեան ճառը, Յգ. Արքայութեան ցրիստոնէականը և Բացատրութիւն արարչագործութեան պատ- մութեանը, Նիւմանի յիշած Պետրոս Արա- գոնացիին Խրատագիրը և Յովհ. Անկուսին երեք գործերը. Յգ. հոգոյ և կարողութեանց երիւն, — Յգ. կարողութեանց հոգոյ, — Յգ. բնութեան հրեշտակաց։ Գործակցեցաւ նաև Ս. Թ. Ագուինացւոյն Բովանդակութեան մասեանը թարգմանութեանց, ու Ս. Արագո- նացւոյն հետ ծիսական գրող մեկնութեամբ ալ զբաղեցաւ, զոր յետոյ պիտի տեսնենք։ Վեննայի Միխիթ. Թ. 293 գրչագիրն, բաց ի Քոնացւոյն Գերականութեան կը պարունակէ նաև Պորփիրի Ներածութիւնը, Արիստոտելի Ստորագրութեանը, Գիրք վեց սկզբանց ու Արիստոտելի Պերիարմենիսը. իւրաքանչիւր գործին մեկնութիւն կը յաջորդէ Պետ. Արագոնացիէն. արդ 227րդ թերթին ծանօթութիւնը կը հաստատէ թէ Յակոբ այս գործերս ալ հայերէն թարգ- մանեց (1344ին)։ — Գրչագիրս գրուած է ի Կաֆա 1350ին Յակոբ Քոնացի մէկէ մը, որ արդեօք նոյն Յակոբ Թարգմանն է՝ որոշ չենք գիտեր։

Ոմանք իրեն կ'ընծայեն նաև Քրիստոսի մէկ անձին և երկու ընտելեանց վրայ շա- տագովական — աստուածաբանական գրու- թիւն մը Տաթևացւոց դէմ։

(Շարունակելի) Ամփոփեց Հ. Գ. ՈՍԿԵԱՆ